

Bohusarvet

Tidskrift för Bohusläns hembygdsförbund 2021:2 årgång 15

Sommarens mat

Sportstugor och sommarstugor

Sommarbarn på Orust på 1950-talet

Ur innehållet

Bohusläns hembygdsförbunds kanslist - nu pensionär	3
Kampen för kvinnlig rösträtt – Alma Halldin & Dagny Flaum	Tema demokrati 4
Sportstuga och sommarstuga	6
Sveriges nationalblomma utsedd	7
Hembygdsforskare Gunnar Wallin	Tema hembygdsforskare 8
En sommar på Orust på 1950-talet	10
Sommarens mat	12
Upptäck ditt smultronställe i sommar	16
Affektiva platser – platser som väcker känslor	17
Sakralt och profant – Gunilla Sjögrens konstnärskap	18
Bohusläns museum öppet igen	20
Gamla Svinesundsbron 75 år	20
Boktips	21
Notiser	22

4

7

8

12

17

18

Rättelse

I förra numret blev det fel namn på en bild. Rätt ska vara: till vänster Åsa Jonsson, Ulebergshamn då och nu, till höger Helena Svensson, Svenneby hembygdsförening.
Foto Ingrid Kennborn

Bohusarvets framsida

Gotte-Lars stuga, Svenneby hembygdsförening. Föreningen firar 75-årsjubileum i år med utställningar, visningar, vandringar med mera. Besök föreningens digitala kanaler för mer info!
Foto Marika Russberg

Bohusarvets baksida

”Ljus över doftande marker”, bildväv av Gunilla Sjögren för Landvetters församlingshem år 1976. 190 x 120 cm.
Foto Håkan Berg
Läs mer om Gunilla Sjögrens konstnärskap på sid 18

Sommar, sommar, sommar...

Denna sommar, liksom förra, kommer de flesta av oss att tillbringa hemmavid, för så kallad hemester eller svemester. Och det finns ju så mycket att upptäcka och uppleva nära och lite längre bort, inte minst alla kultur- och naturmiljöer hos kulturarvsföreningar. I takt med att smittspridningen går ner och antalet vaccinerade ökar öppnas möjligheter för föreningarna att arrangera aktiviteter och erbjuda upplevelser för besökare igen. Miljöerna kan också ofta upplevas på egen hand. Ta med en fikakorg och fika vid ett hus med historia, i en vacker trädgård, på en plats där människor levat och verkat och lämnat spår.

Vad packar du ner i fikakorgen? Troligen inte julskinka?! Men det var vanlig sommarmat för hundra år sedan. Om detta och om till exempel skvallerbär, det vill säga blåbär, och mycket mer om sommarens mat kan du läsa om i detta nummer av Bohusarvet.

Det handlar också om sommarbarn, sommarstugor och semester.

Teman i Bohusarvet under året är demokrati med anledning av att det i år är 100 år sedan kvinnor fick rösta i ett svenskt riksdagsval. Kvinnor som kämpade för rösträtt mötte du i förra numret och i detta nummer presenteras två kvinnor till. Du får även möta en hembygdsforskare, liksom i förra numret. Det blir också läsning om affektiva platser – platser där magi kan skapas, om Gunilla Sjögrens konstnärskap berättat genom bilder av fotograf Håkan Berg och dessutom tips på sommarläsning och upplevelser.

Marika Russberg
Redaktör

Önskar en fin sommar!

Bohusläns hembygdsförbunds kanslist avtackad

Unni Andersson är numer pensionär

Minnen från 16 år med Bohusläns hembygdsförbund

–Jag började arbeta som kanslist för Bohusläns hembygdsförbund, Bhf, på hösten 2005 och det kändes så spännande att få börja arbeta med något nytt som jag tidigare inte arbetat med. Att få ett kontor på Bohusläns museum, denna fantastiska arbetsplats, kändes helt otroligt, berättar Unni.

–Erfarenhet från föreningslivet hade jag från när jag var ordförande för ungdomsverksamheten i Ödeborgs IF. Någon annan erfarenhet hade jag inte.

Höjdpunkterna varje år har ju varit att arbeta med årsstämman och få besöka olika föreningar som står som

värdar. Och att träffa alla trevliga hembygdsmänniskor, vissa har återkommit år efter år och det har varit så kul, betonar Unni.

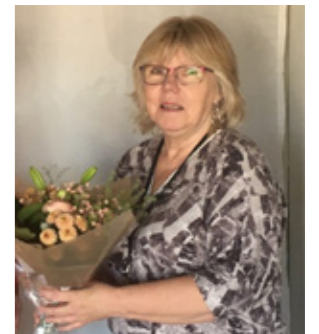
Många personer att minnas

–En stor stöttepelare var Jan Sjöberg, tidigare ordförande i Bhf. –Jan kom alltid in på mitt kontor för att prata en stund, när han var på museet. Jag upplevde Jan som en varm och fin person som jag alltid kunde kontakta, han hade stor kunskap om mycket. Det blev tomt när han avgick som ordförande för förbundet, minns Unni. –Det var också så kul att lära känna ”Maggan”, Margareta Bodén, vi hade så roligt när vi arbetade tillsammans inför och med årsstämman. Hon är en frisk fläkt!

–Det är många jag kommer att minnas: Mats, Ingrid, Ulla, Björn, Lasse och alla ni andra (styrelseledamöter i Bhf, reds. anm.) –Och Marika (kulturarvs-

konsulent Marika Russberg, reds. anm.) du har en stor plats i mitt hjärta.

–Jag har också arbetat med en del uppgifter för Bohusläns museum. Så 16 år med mina arbetskamrater på administrativa enheten på museet går inte att glömma. Det blir tomt utan dom. Tack för mig! avslutar Unni.

Unni Andersson, kanslist för Bohusläns hembygdsförbund under 16 år, avtackades när hon gick i pension i våras.
Foto Ingrid Kennborn

Många av Bohusläns hembygdsförbunds, Bhf, medlemsföreningar har pratat med Bhfs kanslist Unni Andersson (till höger) i telefon och träffat henne vid förbundets årsstämmor genom åren. Unni har skött det administrativa arbetet kring årsstämmorna, ofta tillsammans med Margareta Bodén (mitten) som var Bhfs kanslist före Unni. Även efter pensionen har Margareta hjälpt till vid årsstämmorna.

Här tackar Bhfs ordförande Ingrid Kennborn till vänster Margareta och Unni för väl genomfört arbete under en av Bhfs årsstämmor.
Foto Marika Russberg

Kampen för kvinnlig rösträtt

rösträttskämpar i Bohuslän

I förra numret av Bohusarvet fick du möta två kvinnor som kämpade för kvinnlig politisk rösträtt, Elin Sundberg och Annie Busck. Många var de kvinnor som kämpade för att även kvinnor skulle få rösta i politiska val och 1921 togs ett stort steg när kvinnor för första gången fick rösta i ett svenskt riksdagsval. Viktigt att komma ihåg är att det skulle dröja flera decennier innan alla vuxna personer över 18 år i Sverige fick rösta. Det var till exempel först 1989 som omyndighetsförklaringen togs bort.

Kampen fortsätter

Kampen för allas rätt att få uttrycka sina åsikter och kampen för ett mer jämställt samhälle fortsätter, även i Sverige. Om detta, om rösträttskvinnorna och möjlighet för dig att göra din röst hörd och berätta vad demokrati och jämställdhet är för dig handlar Bohusläns museums projekt MOD2021 om. Snart kan du ta del av MOD2021 vid digitala kanaler, i höst kan du uppleva delar av utställningen hos Bohusläns hembygdsförbunds medlemsföreningar, i Bohusläns museums aktiviteter och nästa vår invigs utställningen MOD2021 på Bohusläns museum.

Alma Halldin 1871-1958

Lärare och rösträttskämp

När Alma Halldin föddes ansåg samhället att inte alla barn i Sverige var lika mycket värda. Alma brann för ett mer jämställt samhälle och arbetade under hela sitt vuxna liv för att alla barn skulle ha samma förutsättningar i livet.

Uppväxt

Alma föddes i Kärrslätt på Tjörn. Hon föddes utanför äktenskapet och var ett, av samhället kallat, "oäkta barn". Dessa barn saknade enligt samhället ursprung, hade enligt lagen inte någon arvsrätt och fick ofta bära den skam

som samhället la på deras axlar. Alma bodde till en början hos sina morföräldrar, men flyttades under uppväxten runt till olika fosterfamiljer på Orust, i Ytterby och Göteborg.

Som 21-åring fick Alma anställning på Oretorp Säteri i Skåne. Säteriet ägdes och drevs av greven och riksdagsmannen Johan De la Gardie. Efter tiden på Oretorp kunde hon utbilda sig till lärare och tog sin examen vid Rodhes Småskolläraryrkesseminarium i Göteborg.

1895 flyttade Alma till Lysekil i Bohuslän och började arbeta på Samskolan med förberedande klasser. Under två somrar i slutet av 1890-talet studerade hon på Slöjdlärarseminariet på Nääs, som var en viktig arena för kvinnor att försvara sin plats i undervisningen.

Alma Halldin. Bilden är tagen någon gång mellan 1904 och 1908 av Almas vän fotografen Ingeborg Enander.

Kampen för kvinnlig politiskt rösträtt

Som en del i sitt arbete för ett mer jämställt Sverige, var Alma mycket engagerad i kampen för kvinnlig rösträtt. Hon var sekreterare och medlemsvärvare i den lokala rösträttsföreningen i Lysekil. Alma och resten av styrelsen ordnade många offentliga möten genom åren, där bland andra Frigga Carlberg var talare. Föreningen sydde även barnkläder som de skänkte till fattiga mammor i Lysekil.

1918 var Alma med och anordnade ett stort protestmöte till förmån för kvinnlig rösträtt i Lysekil, tillsammans med Lysekils Förening för kvinnlig rösträtt, Socialdemokratiska kvinnoklubben och Vita Bandet. Samma år stängde Samskolan i Lysekil och hon flyttade till Arvika, där hon fick en ny lärartjänst som varade till pensionen.

När Alma Halldin gick bort, 87 år gammal 1958, hade hon varit med och bidragit till att alla barn i Sverige med tiden skulle få samma rättigheter.

Alma Halldin fotograferad hos sin vän fotografen Ingeborg Enander i Stenungsund. Foto är taget runt 1915.

Dagny Flaum 1889-1987

Jämställdhetskämpe med dubbel magisterexamen

När Dagny Flaum var barn var inte den statliga skolan öppen för flickor. Detta gjorde att det nästan bara var de som hade föräldrar som kunde betala för privata flickskolor, som kunde ta studenten. Under sitt långa liv kämpade Dagny hårt för att alla flickor skulle få samma chans att gå i skolan.

Uppväxt

Dagny föddes i Karlskrona i Blekinge. Hennes föräldrar uppmanade alla sina barn att studera och sträva efter ett mer jämställt samhälle, något som Dagny tog fasta på.

1908 tog Dagny studenten vid läroverket Lyceum för flickor. Vid den här tiden var det ovanligt att kvinnor studerade vidare för universitet, men Dagny gjorde det och 1911 tog hon en dubbel filosofie magisterexamen i pedagogik och historia vid Lunds universitet. Samtidigt började hon föreläsa

Dagny Flaum 1915 i Karlskrona. Fotograf okänd.

i historia på universiteten och höll i examineringsar. Hon började sedan sitt yrkesliv som historiker och lärarinna och flyttade till Strömstad. Där fick hon jobb som lärare i tyska, historia och geografi på Samskolan.

Kampen för kvinnlig politisk rösträtt

Som en del av sin kamp för ett mer jämställt samhälle, engagerade sig Dagny både som centralstyrelsemedlem i landsföreningen för kvinnlig rösträtt och i Strömstads lokala rösträttsförening, där hon som styrelsemedlem var sekreterare. Dagny föreläste om kvinnörelsens och Sveriges historia och hennes tal beskrevs som både sympatiska och lärorika.

Dagny flyttade ofta, vilket gjorde att hon fick ett stort nätverk av personer som hon tog hjälp av för att arbeta på bred front för den kvinnliga politiska rösträtten. Genom åren gjorde hon även många studieresor runt om i världen.

Gruppen på Dagny Flaums kollegor i Östersund vid en av de skolor som Dagny arbetade som lärare under sin karriär.

KOLLEGIET I ÖSTERSUNDS ELEMENTARLÄROVERK FÖR FLICKOR 1913

Från vänster: Sigrid Brattström, Arsinoë Pihl, Dagny Flaum, Ingeborg Michal, Agnes Zetterström, Signe Löfvenmark, Maria Creutz (föreståndarinnan), Lisa Michal, Sigrid Wessberg

1939 blev Dagny Flaum adjunkt vid Högre Allmänna Läroverket i Bromma, det vill säga lärare vid det som motsvarar dagens gymnasieskola. Hon bodde där fram till sin död 1987. Under sitt 98-åriga liv fick hon med egna ögon se hur villkoren för kvinnor med tiden förändrades till det bättre i Sverige och hur allt slit som hon och hennes kollegor i rösträttsföreningarna lagt ner, till slut började ge resultat.

Texter och bilder från MOD2021

Sportstuga, sommarstuga, fritidshus

Fritid och friluftsliv nytt tema på Prisma Västra Götaland

Semester

Givetvis hade människor även tidigare haft perioder av ledighet, men med industrins reglerade arbetstider och åtskillnad mellan hem och arbete, blev fritiden utanför arbetet mer påtaglig. 1938 kom också den första semesterlagen som garanterade två veckors betald ledighet. Sommarsemester gav möjlighet till nya fritidsaktiviteter såsom att bo i husvagn och stugbyar, campa, fjällvandring eller åka på charterresa, eller bygga egen stuga att tillbringa ledig tid i.

Under tema Fritid och friluftsliv samlar Prisma Västra Götaland berättelser om fritid, semester, friluftsliv och nöjen – som alltsammans har varit en viktig del av 1900-talets västsvenska industrisamhälle.

Läs mer på prismavg.se och lämna din berättelse om fritid och friluftsliv.

Sportstuga

Fritidshusens historia tar sin början i industrialismen och den omfattande inflyttningen till städerna och fabriker från landsbygden under slutet av 1800-talet. Städerna blev överbefolkade, trångbodda och nedsmutsade. Allt fler drog slutsatsen att stadslivet måste vara skadligt för människan, och som en reaktion började man hylla natur och landsbygd. Det ansågs att man kunde kompensera för livet i staden genom stärkande vistelser i naturen. Denna syn på naturens helande kraft fick sen avgörande betydelse för de första små fritidshusens – sportstugornas – framväxt och genomslag.

Av betydelse för de första fritidshusens var Förbundet för fysisk fostran som under 1910-talet propagerade för att man skulle uppföra enkla små hus i naturen, så kallade sportstugor. Där kunde man lätt byta det hektiska livet i storstaden mot ett enkelt leverne i friska luften. Stugan skulle vara inredd med värmekälla så att den även kunde användas vintertid. Den skulle vara liten och billig att uppföra, och livet där skulle levas enkelt.

De första sportstugorna uppfördes i Stockholms skärgård under 1910-talet i tidsenlig nationalromantisk anda. Modet spreds sedan från Stockholm ut över landet under 1910- och 20-talet. Betydelsefullt för spridningen till Västsverige var förmodligen att Stig Milles, en av de drivande huvudpersonerna inom Förbundet för Fysisk Fostran, uppförde en stuga vid Nedsjön i Hindåstrakten i början av 1920-talet.

Sportstugan som fenomen tog avstånd från de förmögnas påkostade sommarvillor som uppfördes i slutet av 1800-talet. Vid sportstugan skulle det bekväma sättas åt sidan och istället skulle man ägna sig åt vedhuggning, snöskottning och andra fysiskt krävande aktiviteter. Det primitiva och naturliga levernet var det enda rätta i sportstugan.

Stugor till alla

De allra första sportstugorna var sannolikt avsedda för hög- och medelinkomsttagare. Detta kan inte minst utläsas från tidiga typritningar där sängplats till tjänare eller jungfru kan finnas med. Tills vidare ansågs det att arbetarnas behov av natur skulle fyllas i kolonitradgårdarna inne i städerna. Den ekonomiska situationen började emellertid förbättras successivt för stora delar av befolkningen, vilket innebar att allt fler hade råd att bygga sig en sportstuga. En bit in på 1930-talet kom så byggandet av sportstugor igång på bred front kring landets större städer. Högre löner, förbättrade kommunikationer med buss och bil, och det stora intresset för friluftsliv var de viktigaste orsakerna till att fler och fler nu skaffade sportstuga.

Stugorna byggdes nära städerna eftersom man bara hade möjlighet att vistas där från lördag eftermiddag till söndag kväll. Det skulle vara möjligt att ta sig dit och hem inom rimlig tid med hjälp av cykel eller buss. Och det var just stadsborna som skaffade stugor. Den stora del av befolkningen som fort-

farande bodde på landsbygden ansåg sig inte ha något ytterligare behov av naturupplevelser och frisk luft.

1910- och 20-talens sportstugor hade uppförts solitärt eller i blandad bebyggelse. Nu började stugorna istället byggas i renodlade fritidshusområden nära sjöar och hav, och med tillgång till stränder och strövområden. Antalet fritidshus ökade snabbt.

Byggnadssnickareavdelningens sportstuga i Källdal, 1940-tal. Ur Bohusläns museums samlingar

Sommarstuga

Någon gång under 1940-talet började termen sportstuga så sakta få konkurrens av begreppet sommarstuga om den endast inretts för sommarbruk, eller fritidshus om den gick att bebo året runt. Detta säger något om att det under 1930-talet så sportiga och aktiva idealet börjat ersättas av ett annat där man även fick lov att leva i lite långsammare tempo. Allt eftersom blev stugorna större och antalet rum ökade i takt med bekvämlighetskraven. Förutom storstuga och kök eller kokvrå blev det allt vanligare att man skaffade ett eller flera små sovrum. Byggnaderna blev med tiden allt mer välutrustade och komfortabla. Under andra världskriget avtog nybyggandet litegrann, men inte om- och tillbyggnader för att öka bekvämligheten i befintliga stugor.

Utbyggnaden av nya fritidshusområ-

På 1950- och 60-talen blev det allt mer vanligt att folk köpte sig nyckelfärdiga fritidshus, valda ur en katalog. En av många producenter som tillverkade fritidshus var Fribohus i Vetlanda, som ritade detta hus. Stugorna hade nu hunnit bli betydligt större och bekvämare än de första små stugorna som byggdes under 1900-talets första decennier.

den fortsatte därefter i snabb takt och det började uppstå brist på bra mark att bygga på. För att få kontroll på fritidsbebyggelsens utbredning i Göteborgsområdet antogs en regionplan år 1946. Under arbetet med planen konstaterades att stugorna börjat byggas vid kusterna och att fritidsbebyggelsen sedan successivt börjat spridas inåt land.

Under 1950-talet försökte man få bukt med konflikterna mellan friluftslivet och fritidshusområdena genom inrättandet av en strandlag. Den fick en rad efterföljare men ingen av dem kunde egentligen hejda den våg av fritidshusbyggande som nu rullade fram längs kuster och sjöar.

I slutet av 1950-talet ökade byggandet av fritidshus kraftigt och vissa år under 1960-talet ökade antalet fritidshus i landet med uppemot 30 000.

På den här tiden trodde man att alla barnfamiljer skulle skaffa ett eget fritidshus och att det därför skulle finnas minst 100 000 fritidshus bara i Göteborgsregionen några årtionden framåt i tiden. Men redan på 1960-talet visade det sig att efterfrågan på helårsbostäder var större än den på fritidshus och att vissa fritidshus beboddes permanent.

Nybyggandet av fritidshus avtog under 1970-talet. Nu började istället befintliga fritidshus och torp att marknadsföras som en investering och fritidsboendet blev successivt alltmer segregerat. Priserna på fritidshus och mark ökade snabbt och marknaden blev närmast spekulativ. I slutet på 1970-talet såldes små fritidshus som byggts av lågavlönade arbetare på 1930-talet, till höginkomsttagare för stora summor. Till utvecklingen bidrog det ständigt ökande välståndet, ökande biltäthet, förbättrade kommunikationer men också inflation. En annan viktig orsak var att lördagarna gjordes arbetsfria för alla från och med år 1970.

De senaste årtiondena har nybyggnationen av fritidshus avtagit väsentligt, och antalet har bara ökat med omkring 10 000 på trettio år mot att det på 1960-talet tillkom cirka 30 000 per år. Trenden har gått mot att bygga välutrustade, rymliga stugor som är förberedda för permanent boende senare i livet.

Källa prisma.vg

Sveriges nationalblomma är korad

Liten blåkllocka fick flest röster

Stort intresse att rösta

Under våren har omröstningen om vilken blomma som skulle bli Sveriges nationalblomma pågått. Tidigt under första omröstningen visade sig tre favoriter: linnea, liten blåkllocka och hästhov. Under finalens sista vecka fick styvmorsviolon plötsligt ett lyft och passerade hästhoven upp på tredje plats. Liten blåkllocka och linnean höll jämna steg ända fram till omröstningens sista dagar, då liten blåkllocka drog i från och tog hem utnämningen till Sveriges nationalblomma med sina nästan 14 000 röster.

Över 81 000 personer har deltagit i de båda omröstningarna, varav drygt 58 000 i finalen.

Liten blåkllocka, *Campanula rotundifolia*, är vanlig i hela landet och trivs på torra öppna, ogödslade marker, den förekommer även i fjällen. Den är karaktärsart i det i gamla odlingslandskapet.

Finalisternas placering

1: liten blåkllocka, 2: linnea, 3: styvmorsviol, 4: hästhov, 5: midsommarblomster, 6: smultron, 7: lingon, 8: skogsstjärna, 9: rödklöver, 10: blåbär.
Källa Svenska Botaniska Föreningen

Liten blåkllocka har röstats fram som Sveriges nationalblomma.

Foto: Kk – Own work (etwiki), CC BY-SA 3.0

Önskan om att finna svar

en hembygdsforskares drivkraft

I förra numret av Bohusarvet startade tema Hembygdsforskare och framöver kommer du få möta hembygdsforskare – personer som bidragit med ny kunskap om platser, personer och händelser.

I förra numret kunde du läsa om Evald Johansson, född i slutet av 1800-talet, och i detta nummer får du möta Gunnar Wallin, hembygdsforskare som är aktiv idag med Mollösund, Mollön och Mollösundet i fokus.

Sökandet efter svar

–Jag är nyfiken på saker som jag inte känner till tillräckligt mycket om, det har jag alltid varit. Jag vill få reda på mer och få svar på saker jag inte förstår, beskriver Gunnar Wallin sin drivkraft i både sitt yrke som forskare och i sitt ideella engagemang i Föreningen Mollösund. –När jag hör eller läser om intressanta epoker eller personer eller händelser, då vill jag ofta veta mer. Jag börjar läsa mer om och gräva lite mer i det som vi redan vet. Då dyker det ofta upp frågor som gör att jag vill veta ännu lite mer.

Mollösund och Mollön

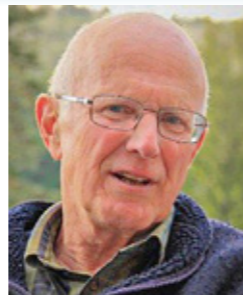
Gunnars intresse har främst haft fokus på Mollösund och dess omgivningars historia före Mollösund blev ett fiskeläge i mitten av 1500-talet. –Mollösunds historia kan delas in i tre epoker, förklarar Gunnar. Idag har vi sommarsamhället, det som tog vid när fisket tog slut i början på 2000-talet. Dessförinnan var Mollösund ett fiskeläge, från mitten av 1500-talet fram till början av 2000-talet. Perioden dessförinnan är i stort sett okänd och det är den perioden jag är nyfiken på och vill veta mer om. –Att Mollösundet och Mollön har en historia som sträcker sig längre tillbaka än Mollösund väcker nyfikenheten. Spåren efter den tidiga historien finns till exempel på Mollön. –Det är troligt att det varit en begravningsplats på Mollöplatån långt tillbaka i tiden, här finns till exempel rösen och en rest sten. Läs mer om detta i Bohusarvet 2020:1.

Gunnar lyfter fram Föreningen Mollösunds långa samarbete med Bohusläns museum. –Det var väldigt roligt och värdefullt att föreningen fick kontakt och inledde samarbete med museet. Ja, det var avgörande för att kunna bedriva det arbete om Mollön som föreningen önskade göra. Museet hade undersökt Mollösundet och funnit bland annat en kogg i mitten av 1980-talet. Och genom åren museet genomfört flera undersökningar av bland annat begravningsplatsen på Mollön och under ytan i Mollösundet.

Att det är just Mollösund som fångat Gunnars intresse har med släktband att göra. Gunnar är född i Värmland och det var där han växte upp och tog studenten. Han utbildade sig till läkare i Uppsala och specialiserade sig inom klinisk neurofysiologi och har varit verksam bland annat som

forskare med inriktning muskel- och nervsjukdomar. Så småningom blev det Göteborg och Sahlgrenska som blev Gunnars hemstad från 1980-talet. Då var det nära till Mollösund där Gunnars farfars hus fanns kvar. Släkten har bott i Mollösund i flera hundra år och Gunnar med familj blev sommarboende i Mollösund. Gunnar var medlem i hembygdsföreningen, Föreningen Mollösund. –Jag var en medlem som betalade medlemsavgiften, fick föreningens tidskrift Årbladet och jag deltog i föreningens aktiviteter på sommaren. Så fick jag frågan om att bli ordförande i föreningens Museisektion, eller jag blev snarare övertalad, berättar Gunnar med ett skratt. –Eftersom jag var nybliven pensionär ansåg jag mig ha tid att både fortsätta inom forskningen i mitt yrke, jag reste en hel del fram till 2010, och att engagera mig i föreningen.

Frågorna om Mollösunds tidiga historia har lett Gunnar till de hanseatiska urkunderna. I dessa dokument, som ofta

Gunnar Wallin
Foto Kickan Wallin

Begravningsplatsen på Mollön.
Foto Johan Wallin

handlar om rättsfall, finns glimtar från Mollösund med omtivningar. Om detta har Gunnar skrivit i Bohusarvet, 2017:4. Spännande och tidigare okända händelser som Gunnar fått reda på genom sin forskning om Mollösunds historia är bland annat att det under Gyldenlövefejden på 1670-talet fanns ett sjukläger i Mollösund för flera hundra sårade. Gunnar har endast sett en uppgift om detta, men tolkar det som att Mollösund var en plats som var känd och använd vid denna tid.

Hansans skepp behövde fylla på färskvatten och söka natthamn längs med sina rutter och Mollön var en känd natthamn med sitt skyddade läge.

Ett av rösen på Mollön med utsikt över västerhavet.
Foto Marika Russberg

–Jag skulle vilja forska vidare om de lastplatser som fanns längs med hansans rutter. Det borde finnas spår kvar under ytan efter det som lastades och efter ballastmaterial, funderar Gunnar.

–Jag hade hoppats hitta uppgifter om Hansans kontakter med lokalbefolkningen i dokumenten, men detta saknas i stort sett helt och hållet. Anledningen tror jag är att norske kungen hade förbjudit all lokal handel – handel fick bara äga rum i tre ”köpstäder” där kungen kunde lägga på avgifter (= skatt) och då var det nog ”farligt” att i de officiella dokumenten skriva om kontakter med lokalbefolkningen. De kontakter som nämns i dokumenten är i allmänhet med myndighetspersoner som till exempel fogden på Bohus fästning.

Många frågor kvar att få svar på

Gunnar återkommer ofta till att det finns så många människor som skulle kunna bidra till att leta och finna svar på frågor om platser, personer och händelser. –Personer som kan språk som latin, äldre tyska och holländska kan göra stora insatser i tydandet av till exempel äldre dokument som rör Hansan. I dessa dokument finns många ledtrådar till kunskap om platser längs med den Bohuskusten under medeltiden. Ja, alla personer som har specialkunskaper är värdefulla i hembygds-sammanhang och dessa personer behöver inte ha ett intresse för platsen som sådan utan kring ett specifikt ämne.

Gunnar önskar att personer med stort intresse för forskning i lokalhistoria träffades och bildade nätverk. –Lokalhistoria är något väldigt annorlunda mot historien som rör det nationella planet menar Gunnar. På det lokala planet handlar det om helt andra typer av information. –Om lokalhistoria do-

kumenteras på ett bra sätt kan detta bli ett material som kan användas för att ge perspektiv på den nationella historien.

–Det finns ju många olika incitament för att engagera sig i en hembygdsförening. Det skulle kunna ge så mycket om personer från olika föreningar möttes och utbytte erfarenheter och tillsammans söker svaret på frågor. Att få en mer helhetsbild av Bohuslän under medeltiden utifrån olika förenings kunskaper kring platser och händelser. Bohusläns hembygdsförbund har startat en arbetsgrupp som kommer ha fokus på Bohusläns medeltida historia.

Fler frågor att söka svaren på

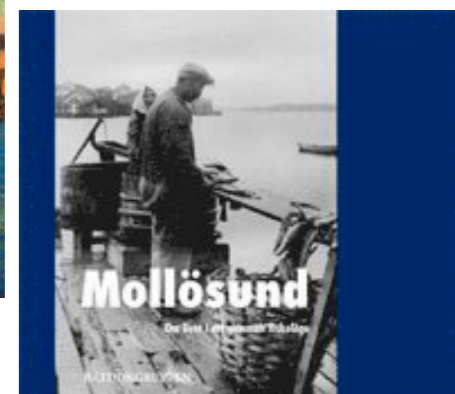
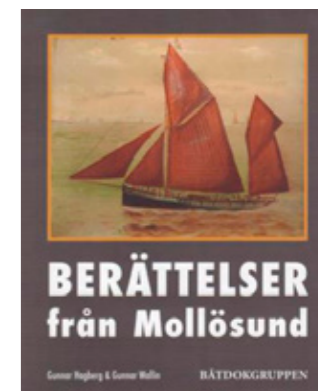
Det finns saker som gnager i Gunnars sinne. Vid undersökningar av begravningsplatsen på Mollön har ben efter ett antal individer hittats. Kol-14-undersökningar har visat att individerna begravts någon gång mellan 1400- och 1600-talen. Idag kan isotopundersökningar av ben ge fler svar. –Benmaterialet finns hos en forskare i Danmark som skulle lämnat svar efter sina undersökningar av benen, med svaren dröjer...

Samtalet har till största delen rört sig kring Mollösund och områdena i närheten. Framåt slutet av vårt samtal nämner Gunnar också att gränstrakterna mellan Värmland och Norge också väckt hans vilja att finna svar. –Jag har ägnat mig lite åt att forska även kring dessa platser.

Det finns många platser och frågor som Gunnar är nyfiken på och söker svar kring, en nyfikenhet som inte kommer stillas på länge än.

Text Marika Russberg

Gunnar Wallins forskning har bland annat lett till flera böcker med Gunnar Hagberg som medförfattare. Mer om Gunnar och Gunnars forskning kan du läsa i Bohusarvet 2020:1.

Sommarbarnet

Det kom en berättelse till Bohusarvet, om en sommar som sommarbarn på Orust på 1950-talet och historien om att hitta stället igen nära 60 år senare.

Till Orust

Jag var 5 år och mor Ebba hade bestämt att jag skulle tillbringa sommaren hos en sommarfamilj på Orust. Varför vet jag inte. Hon ville väl ha semester...

Vi åkte tåg från Stockholm till Uddevalla och buss därifrån till Kalseröd, Kleva-Orust. Mor Ebba glömde sin vigselring på toaletten ombord på tåget och lutade sig vid något tillfälle ut i ett neddraget tågfenster för att svalka sig och hennes hatt flög iväg. Ingen bra start på resan!

Väl framme vid hållplatsen i Hästlägg mötte sommarföräldrarna upp: Arvid Abrahamsson (48 år) med makan Alfhild (45 år) och deras 8-åriga son Rolf. Från Hästlägg kunde vi gå en stig uppför berget till slutdestinationen, ett fåmansjordbruk med boningshus, brygghus, utedass och lagård. De hade tre kor, en gris, höns och en svart Ardennerhäst.

Jag minns inte så mycket av ankomsten, men minns desto tydligare att jag hela sommaren kände mig ensam, övergiven och väldigt ledsen. Jag grät ofta.

Eftersom deras son också hette Rolf så beslutade de att kalla mig Kenneth, fast oftare ett något nedsättande "Herr Kennét".

När Ebba kom för att hämta hem mig i augusti gömde jag mig i gräset i hagen utanför huset. När jag tvingas ge mig tillkänna skriker jag till Ebba: "Jag vill inte åka hem!" Det var förstås tvärtom men så kan en femåring försöka ge igen...

Nu låter det här väldigt negativt, men faktum är att jag är tacksam att jag fick uppleva ett jordbruksliv, som nu har försvunnit.

Jag var sommarbarn där två vändor till. Då jag var lite äldre kunde jag hjälpa till litet i gårdens sysslor: skörda jordgubbar, och äta en hel del, hjälpa till vid höskörden, vattna korna, plocka svamp och blåbär, koka "grispotäter" i Brygghuset. Så från den tiden har jag goda minnen.

Sommarminnen

Rolf och jag förfogade över varsin damcykel med ballongdäck. Med den kunde vi cykla till lanthandeln och köpa 5-öreskola. Vi sparade pappret. Det var en lanthandel av gammalt slag, som sålde allt möjligt. När man kom in där var det dofter som mötte en, av ost, snus, tjära, skovax, sill, läder och tobak och trä.

Lanthandeln låg några minuters cykelväg från badet, en liten insjö och på andra sidan såg man Myckleby kyrka. På grunt vatten trampade man på blåmusslor. Ibland tog vi upp tomma skal och gjorde små båtar av dem: en stor mussla fylldes med gips och två mindre musselskal nedstickna i gipsen

Rolf på Flaggberget.

blev segel. I fören placerades ett spröt av en tändsticka. Skapelsen placerades på ett mindre uppochnedvänt skal med litet gips emellan.

Nu hade vi inte så ofta pengar till kola. Det var mest när vi fick besök till exempel morbror Olle som var "feskare ve Mollösund". Han tyckte att ungarna behövde en 5-öring eller två. Sa jag att han var populär?

Ofta cyklade Rolf och jag till Henån och deras blankslipade hållar ner mot vattnet. Vi medförde långrev, nja bara en krok, en blytyngd och en lång rev. Vi anglade krokarna med mask och slängde ut reven i vattnet. Vi lade överbliven rev i loopar på hållarna, detta för att enkelt se om någon ål nappat bytet och stack iväg med det.

Sedan lekte vi "injanur" och "kåjbåjs" ett tag, innan vi kollade upp revarna. Rätt ofta hade loopen på stenhällan rätats ut och vi kunde hala in ål! Vi återvände stolta till Kalseröd med hinkar halvfyllda av ål, som sedan "luades" i en rök.

En av familjens systrar hette Barbro. Hon arbetade på ett bageri en bit mot Henån. Cyklade man dit kunde man kalasa på kakkross, som Barbro bjöd på.

Hennes äldre syster hette Inez och gifte sig med Knut, Knutte kallad, en muskulös byggarbetare med vänligt och tålmodigt sinne som rökte pipa. De bodde i Göteborg.

Sommarfamiljens mor Alfhild längst till höger tillsammans med släktingarna Inez och Knut. Rolf tog kortet med en kamera från 1911.

Bonde på språng

Farbror Arvid Abrahamsson på Rödhult, Kleva-Orust var en senig karl, med en romersk, skarp näsa. Vänligt kisande ögon där en havsblå färg skymtade i den brungarvade hyn. Oftast klädd i en blå arbetarskjorta, svarta byxor och en, tidigare svart keps av okänt märke. När arbetsskjortan avtogs för tvagningsmed vatten från bykkaret syntes som en vit kortärmad tröja. Fast han hade ingen tröja på sig. Fotbeklädningen var till vardags ett par snedslitna svarta trätofflor. Ett långsamt klapprande ljud hördes när han gick.

Farbror Arvid hade ett 10-tal bikupor, och försäljning av nyslungad honung på hösten var en liten men viktig del av familjens inkomst. Jag var ju sommarbarn på gården och hade återbördats till Stockholm när slungningen begav sig i Brygghuset. Men jag fick ofta hedersuppdraget att koka "grispotäter" i brygghuset och satt då i en stark doft av bivax och honung. Så på nåt sätt var jag ändå med, eller kunde tänka mig hur det var.

Så hände det sig förstås på sommaren att bina svärmade. Ägaren till bina har då några timmar på sig att fånga bina och återbörda dem till ny kupa. Då sitter de nämligen i ett svärmkluster ganska nära bikupan de flytt ifrån. Men sedan drar de iväg med sin nya drottning och kan då flyga långa sträckor, letandes efter ny bostad. En sådan svärm fullkomligt dönar när den flyger, så där råder ingen tveksamhet för det tränade örat vad det rör sig om. Arvid hade ett sådant tränat öra. När det då kom en sådan svärm över hans marker lyftes Arvids sävlighet till ett rörelsemönster som närmast liknade en arsenikdopad kapplöpningshästs. Kwick som rackarns inhämtades halmkupa med botten och röklampa från brygghuset och med ett högfrekvent klapprande från träskorna sågs Arvid springa efter svärmen i dess flygriktning. Stod man på lagårdsbacken kunde man se hur Arvids figur förvandlades till en diffus fläck i soldallret på väg mot Ed tre kilometer bort. Det sista man såg var dammolnet.

Inte alltför sällan kom han någon timme senare tillbaka, påtagligt nöjd att han nu gratis och franko införskaffat ytterligare ett bisamhälle. För den inre blicken såg han säkert antalet honungsburkar med den gula Svensk Bihonungs etiketten öka dramatiskt.

På så sätt förvandlades den sävlige Farbror Arvid, till en Bonde på Språng.

Minnenas väg

2016 for vi på minisemester. Jag hade hoppats på att hitta igen till stället där jag var sommarpojke på Orust-Kalseröd fastighet 1:28. Det blev ett formidabelt detektivarbete. Jag visste ju att vi gick stigen ner till Hästlägg för att möta någon som kom med buss från Henån. Så, vi körde från Henån på väg 160 och ser en skylt: "Hästlägg/Kalseröd" till vänster. Där måste det va! Men icke, inget stämde med mina minnesintryck. Så efter att ha kört omkring i hela området stannar vi för att prata med Algot. Han räfsar gräs och lyssnar artigt på min berättelse om mig som sommarbarn

hos Alfhild och Arvid Abrahamsson på Kalseröd i början på 50-talet. Algot säger att han "ente vet nöt um de", men rekommenderar att vi åker vägen fram till dess slut. På höger sida där bor Sven, 93, han borde veta, för han "ha bott her i hele sett liiv".

Så vi kör till vägs ände, och mycket riktigt, till höger sitter en äldre man på rullatorn. När vi stannar reser sig farbrorn och börjar gå med rullatorn. Och jag ut och genskjuter farbrorn, drar min historia och visar mina fotografier från den tiden. Och, jodå, han minns väl Abrahamsons. "Di flötte te Göteborg å en från Tjörn köpte ställe" Och hur tar man sig dit? undrade jag. "En kan ta Unneväga, men de e väldigt brant o knepi".

Tillbaka mot Henån och avtagsvägen mot Önne (som Sven uttalade "Unne"). Efter 10 minuters resa stämmer allt! Där var platsen för mjölkpallen och postlådan, till höger gick den smala vägen mot Kalseröd 1:28. Vi körde den, och jag säger "runt hörnet är en jättebrant backe, där är det!" Uppför backen men inget hus där...

Besvikna kör vi nedför backen och fortsätter en bit på den smala vägen. Vi kommer till ett litet hus där en yngre man med keps kom ut och undrade vilka vi var och vad vi ville. Jag drog hela historien och han säger: "Ja vet ente men Sven-Olof kanske vet". Så han ringer Sven-Olof på mobilen, som inte svarar. Och jag säger: "Sven sa att han trodde gården köptes av en Tjörnbo" Då lyser ynglingen upp, och säger: "Jaså, Tjörnarn, då vet ja, ja kör före och visar vägen". Samma branta backe som vi varit på, men strax före krönet en 90-graders sväng till vänster. En gräsbevuxen väg och där var mitt sommarställe!!

Så märkligt att återuppleva den platsen. Nu obefolkad och i förfall, men står kvar efter 59 år... Och huset som jag som liten plutt upplevde som jättestort, är nu pluttigt. Bara halva lagårn kvar, brygghuset bara en husgrund, flaggberget utan flagga, jordgubbslandet igenväxt, hasseln där vi kapade pilar till pilbågarna står kvar. Trädgården var då väldig, nu väldigt liten, och utan bikuporna...

Text Rolf Eriksson

Så här såg familjen Abrahamssons gård ut 2016, drygt 60 år efter att Rolf var sommarbarn på gården. Familjen flyttade till Göteborg. Foto Rolf Eriksson

Sommarens mat

Nu börjar naturens skafferi förbereda sig för att senare i sommar ge möjlighet till att plocka bär och frukt. Om bär fanns många föreställningar i bondesamhället. Om detta och om äpplen, om mattraditioner på sommaren, om rötmanaden och de hemskehrer som kunde hända då kan du läsa om här. Och visste du att det ansågs vara en synd att äta färskpotatis i bondesamhället och att införandet av skolmat gjorde att elever senare i livet fick högre inkomst? Varsågod – lite sommarläsning i matens tecken.

Sommarmat

Julskinka på sommaren

Före 1800-talets mitt så lever man i Sverige väldigt sparsamt på sommaren. Det är nästan ett år sedan senaste skörd och förråden är näst intill tomma. En vanlig sommarmat var julskinka – grisen slaktades kring lucia och då saltade man ner skinkan och tog fram till sommaren. Detta berättar måltidshistoriker och etnolog Richard Tellström, verksam vid Stockholms universitet.

En synd att äta färskpotatis

Midsommar har historiskt sett inte varit en mathögtid och vi har exempelvis ingen historisk midsommarmat. Midsommar var en arbetsam period med slätter, fåbodarbete och åkerskötsel, snarare än en mathögtid. Midsommarfirandet vi ägnar oss åt nu, det är sedan nationalromantiken gjorde sitt intåg sent 1800-tal.

Den sommarmat vi känner till nu gjorde sitt intåg relativt sent i Sverige och att färsk mat var en bristvara. Det var lagrad och saltad mat som gällde för sommaren, snarare än specifika säsongsvivar.

Man kan säga att sommarmaten ändrar skepnad till primörer och färskpotatis först under 1900-talet. I det gamla bondesamhället var det en synd att skörda något som inte var helt färdigt. Att äta färskpotatis sågs ungefär som att slakta kalvar – det blev mindre kvar över vintern och du förbrukade det för tidigt.

När det kommer till drycken så är det ju så att för spritdrycker och alkoholdrycker krävs spannmål, så man behöver till exempel malt. Sânt var man tvungen att ha kvar från föregående årsskörd. Den viktigaste festen var den så kallade slätterfesten och det var mycket viktigare att spara malten till slätteröl än till en midsommarfest. Slätterfesten var en form av ersättning, i det gamla bondesamhället var slätterfesten betalningen för arbetet – ungefär som att vi nu bjuder på pizza om vi får flytt hjälp.

Matvanor under semestern

Det stora brytningsåret är 1938, då vi får lagstadgad semester i Sverige. Då kommer picknickmaten, mat som ska fungera för de som är ute och campar. Det är övergången från lagrad mat – bröd, saltat kött, mat som ska klara sig utan kyla – till konserverad mat.

Det som verkligen förändrar matkulturen i stort är kylskåpet och frysen, som kommer in i svenska hem kring 1950-talet. Då får vi möjlighet att äta färsk mat på sommaren istället för konserverad mat. Men det gör även att små lanthandelsaffärer försvinner på 1970-talet, när folk får kyl och fryser till och med i sommarstugorna. Innan dess så var man på landsbygden beroende av lanthandelsaffärerna.

Källa Stockholms universitet

Idag äter många av oss färskpotatis till midsommar. Detta ansågs vara en synd i bondesamhället.

Foto Jordbruksverket

Blöt vår och solig sommar ger nyttigare och mer hållbara äpplen

För att vi ska ha svenska äpplen till jul krävs förutom goda lagringsmöjligheter, att äpplena är av god kvalitet och kan stå emot mögel. Sommarvädret är viktigt, men det finns också det som äppelodlare kan ta till för att få fina och hållbara äpplen, enligt en ny doktorsavhandling från Göteborgs universitet av Tuyet Bui.

Först regn, sedan sol

Det perfekta sommarvädret för ett äpple är mycket regn och hög luftfuktighet under blomningen i april, och under fruktsättningen i tidiga juni. Det gör de färdiga äpplena mer motståndskraftiga mot patogener (sjukdomsframkallande ämnen eller organismer), som till exempel gråmögel (*Botrytis cinerea*). Sedan får resten av sommaren gärna vara solig. Då bildar äpplena mer proteiner och antioxidanter vilket gör dem mer motståndskraftiga mot sjukdomsangrepp efter

skörd. Dessutom blir de nyttigare för oss att äta.

För att äpplena ska bli stora och saftiga, är det särskilt viktigt med sol i kombination med låg temperatur och hög luftfuktighet under den sena säsongen, precis innan skörd.

Under åren 2015-2017 har Tuyet Bui, som är doktorand vid institutionen för kemi och molekylärbiologi, samlat in 200 äpplen varje höst från vardera åtta äppelodlingar i Skåne.

Hon har sedan undersökt äpplenas vikt, storlek, stärkelse- och sockernehåll.

Ett högt innehåll av stärkelse visade sig göra äpplet mer motståndskraftigt mot mögel, medan sockernehållet inte spelade någon roll, däremot blir äpplet godare.

Viktigt att ta vara på solskenet

Hur väl äpplena står emot mögel har Tuyet Bui studerat genom att direkt efter skörd, eller efter upp till tre månaders lagring, infektera dem med gråmögel och sedan undersöka dem under två veckors tid.

Vad kan då äppelodlare göra för att få äpplen av hög kvalitet? Väder och luftfuktighet är ju inte mycket att göra något åt, men det finns ändå saker att tänka på. Det gäller att ta vara på den sol som finns genom att se till att solljuset når äpplena. Om man klipper ur träden ordentligt så att kronorna blir glesa ser man till att bladen inte skuggar äpplena för mycket.

Det går också att öka äpplenas motståndskraft mot mögel. Ett sätt är att vattna om träden inte får ordentligt med vatten ovanifrån under den tidiga säsongen. Ett annat att plocka fallfrukt.

Källa Göteborgs universitet

Foto Marika Russberg

Okärt bär har många namn

Snotterbär, hundballbär, klynnon, ormslektbär. I de traditionella dialekterna runt om i landet finns många benämningar för olika bär. Flest har tilldelats de minst populära bären. Föreställningar och dialektala benämningar på bär finns samlat i Institutet för språk och folkminnen arkiv.

Vissa bär fick vara kvar i skogen

Det är kanske lätt att tro att bärplockning förr i tiden var ett vanligt sätt att dryga ut födan på. Men riktigt så enkelt är det inte. En del av de bär som vi idag uppskattar och gärna äter lät man helst vara kvar i skogen. Ofta hade det att göra med att man tyckte att vissa bär smakade illa eller att man trodde att de kunde göra en sjuk eller förtrollad. Ibland ansåg man att bären väckte aptiten, i stället för att stilla den. Något som också spelade in var hur snabbt det gick att få ihop en större mängd av bären. Arbetet med att plocka bär skulle vägas mot alla andra sysslor man hade att utföra vid samma tid som bären mognade. Många bär kräver dessutom ett ganska snabbt och ibland tidsödande omhändertagande för att inte förfaras. De måste torkas eller tillredas med socker och socker var i äldre tid dyrbart.

De enda vilda bär man samlat in i stora mängder är egentligen lingon och hjortron. Båda bären innehåller konserveringsmedel och kan därför förvaras under lång tid utan särskild tillredning. Det går också snabbt att få ihop en stor mängd av dem om det är ett bra bärår.

Lingon

Lingon har få folkliga benämningar. Förutom *lingon*, som förekommit i Uppland, Västmanland, Sörmland och Närke, har *lingbär* och *linnbär* (eller *limmbär*) använts norr om det området och *krösen*, *kröser* och liknande i huvudsak i Gästrikland. I västligaste Sverige finns också några belägg för *tytbär* och *tysling*.

Blåbär

Ett bär som idag är mycket omskrivet är blåbär och bärens nästan magiska hälsobringande egenskaper. Också förr såg man välvilligt på blåbären, men eftersom de kräver snabb tillredning, åt man dem gärna färska och plockade dem mest lite sporadiskt när man ändå var ute i skogen. Det var nog vanligt att barn tog för sig av dem, till exempel när de vallade djur, och det är säkert ingen slump att Mors lilla Olle plockade just blåbär och att Putte befann sig i blåbärsskogen.

Inte heller blåbären har särskilt många regionala benämningar. I mellersta och norra Sverige har *blåbär* använts och alltsedan 1700-talet har *skvallerbär* funnits ”i vissa trakter” enligt Svenska Akademiens ordbok. Färgen på läppar och tunga skvallrade om vad man ätit. *Svälön*, *sväler* och liknande har förekommit i framför allt Blekinge, Småland, Östergötland, Närke och Västmanland, *svalon* eller *svalbär* i Västergötland och Närke. *Sväl-*, *sval-* har utvecklats ur

eller är identiskt med *svål* och syftar på bärens skal. *Slinnon*, *slynnon*, med ett stort antal uttals- och variantformer, är rikligt belagt från Småland, men har även använts i omkringliggande landskap. *Slinnon* är möjligen besläktat med *slí* 'slem'. Ytterligare en benämning är det i huvudsak skånska *klynnon* (*klyngon*, *klynnen* o.d.).

Odon

Lingon och blåbär har ganska få regionala benämningar. Det motsatta gäller för odon. Odonen ansågs inte vara särskilt välsmakande och plockades mest bara om det inte fanns andra bär att plocka eller som nödföda. Man kunde dessutom må dåligt av dem. På senare år har det upptäckts att en svamp som parasiterar på just odon kan ge symptom som huvudvärk, yrsel och magknip om man äter de angripna bären.

Vid sidan av benämningen *odon* finns ett stort antal varianter som har sitt ursprung i samma förled *od-*: *odbär*, *uddbär*, *olbär*, *ottbär* och *utterbär* är några exempel. *Od-* har föreslagits vara besläktat med fornsvenskans *oPer* 'rasande, vild'. Det har också framförts att det skulle finnas erotiska motiv bakom *od-* och att det också skulle gälla benämningar som *hundball(a)*, *hundballbär*, *hundkoddar* och *hundtask(a)*, vilka alla ursprungligen avser hundtestiklar. Bären tänks då ha använts som afrodisiakum. Något som dock bör ha inverkat vid skapandet av de senare benämningarna är att odonen ofta sitter parvis, till skillnad från blåbärens som sitter ett och ett. Att växter liknas vid djurs kroppsdelar finns det många exempel på. Även *blåbukar*, belagt från Götaland och Närke, har sannolikt med bärens form att göra.

Carl von Linné skriver om odon i *Flora Oeconomica* år 1749 att odon "behaga barn och kalkoneungar, men åstad komma ofta någon yrhet".

Till vänster odon och till höger blåbär. Bärens skiljer sig åt genom att odon är ljusare i färgen än blåbär. Blåbärens färgar av sig till exempel på fingrarna när vi plockar dem, det gör inte odon.

Foto odon Giftinformationscentralen

Foto blåbär Hilding Mickelsson. Ur Hälsinglands museums samlingar på Digitaltmuseum

Variation i antalet benämningar

Vissa bär har alltså ett stort antal benämningar med lokal användning, andra bär har väldigt få benämningar med stor utbredning. Odon har alltså många benämningar. Flera forskare har undersökt vad variationen kommer sig av. Varför får vissa arter så många benämningar och andra så få? En viktig faktor är hur ofta och mycket man haft anledning att kommunicera om en viss art. Bär som är användbara, smakar bra, går snabbt att plocka och så vidare har man velat tala om oftare och med fler människor. Man har kanske samtalat om när bären kan tänkas börja mogna eller utbytt tips om tillagning. En följd av att tala om något med många olika människor är att antalet benämningar tenderar att hållas nere, eftersom omgivningen verkar stabiliserande på bruket av ord.

Andra bär har man inte alls haft samma behov av att tala om med särskilt många; kanske har man bara pratat om dem då och då inom familjen. Då är förutsättningarna goda för att många nya ord med lokal utbredning kan skapas.

Något som ytterligare bidrar till att öka antalet benämningar är om växterna eller djuren väcker starka känslor. För bären verkar det dock framför allt vara det negativa man velat ge uttryck åt på ett nedvärderande sätt, till exempel med djurförleder.

För just odon har kanske det faktum att de tett sig avvikande och säregna i förhållande till de "normala" blåbärens också lett till ett ökat behov att benämna dessa bär och framhålla vilka skillnaderna är.

Läs mer om bär på Matkult.se – kunskapsbank över traditionell matkultur i Sverige. Med Matkult.se vill Institutet för språk och folkminnen synliggöra och tillgängliggöra kulturarv kopplade till mat, dryck och måltider. Grunden är det rika arkivmaterial som finns i institutets samlingar.

Källa Matkult.se och Den virtuella floran

Rötmånaden

Kring denna tid på året, från slutet av juli och en månad framåt fanns många föreställningar i bondesamhället utöver att perioden var bekymmersam när det gällde att hålla mat färsk.

Märkliga saker kunde ske

Perioden infaller i slutet av juli och in i augusti. I bondesamhället fanns vissa föreställningar kopplade till denna period, till exempel att djuren kunde föda missbildade ungar, härifrån kommer begreppet rötmånadskalv. Människor kunde också bete sig märkligt under denna tid och begreppet rötmånadshistoria är ett annat namn på vandringsägen eller berättelse som innehåller inslag som är svåra att tro på. Andra föreställningar var att själva luften var farlig under denna period och för att förhindra sjukdom var det viktigt att inte andas genom munnen under rötmånaden.

Föreställningen om matens snabba försämring hänger sannolikt samman med att juli-augusti är de varmaste och

fuktigaste månaderna under året i Norden, och i ett sådant klimat trivs bakterier och mögel. Under de kallare perioderna av året utnyttjades kylan för att förlänga matförvaring.

Idag är det nog främst mat vi förknippar med rötmånaden, att maten håller sig sämre på grund av att bakterier trivs bättre i mat ju varmare och ju högre luftfuktighet det är. Detta bör ju ha varit känt i alla tider. Romarna instiftade *dies caniculares* - hunddagarna under slutet av sommaren med anledning av att maten höll sig sämre. Begreppet kommer från att perioden började den dag då stjärnan Sirius i stjärnbilden Stora hunden kunde ses i gryningen. Än idag kallas rötmånaden för hunddagarna i engelsktalande länder.

I nutid inleds rötmånaden i slutet av fruntimmersveckan, runt den 23 juli och pågår en månad, när solen står i Lejnets tecken.

Källor Nordiska museet, Svenska akademiens ordbok m.fl.

Skolmat varje dag gav högre lön

Skollunch infördes stegvis från mitten av 1940-talet. De elever som fick skolmat hela skoltiden blev längre, studerade mer och fick högre inkomst, visar ny forskning.

God hälsa grundläggs tidigt i livet

Hälsoskillnader uppstår tidigt i livet och spelar en stor roll för vilken ekonomi man får som vuxen. Ändå finns det få vetenskapliga studier gällande de långsiktiga effekterna av de insatser som görs i syfte att förbättra näringsintag och hälsa under tonåren. Just detta studeras nu av forskare i nationalekonomi och medicin i en vetenskaplig artikel, publicerad i *The Review of Economic Studies*, utgiven av Oxford University Press.

Där visar forskare från Lunds universitet och Stockholms universitet att skollunchprogram har betydande långsiktiga fördelar för elevernas utbildning, allmänna hälsa och livstidsinkomst, enligt ett pressmeddelande från Lunds universitet.

–I dag tar vi kanske skolmaten i skolan för given. Men faktum är att det var en mycket medveten satsning när Sverige införde gratis skolmat en gång i tiden. Maten skulle vara varm och näringsrik, i stället för de smörgåsar som barnen fick med sig till skolan. Men påverkade den nya skolmaten elevernas välmående ur ett långsiktigt perspektiv? Det ville vi ta reda på, säger Petter Lundborg, professor i nationalekonomi på Ekonomihögskolan vid Lunds universitet.

Sverige, Finland och Estland serverar sedan lång tid tillbaka gratis skolmat, i Sverige från 1940-talet, till skillnad från grannländerna Norge och Danmark, där var och en får ta med sig sin egen lunch. I andra länder, som i USA och Storbritannien, erbjuds fattiga elever skolmat, medan övriga elever får betala själva. Trots de stora potentiella vinsterna med skolmåltidsprogram av olika slag, och trots att de funnits sedan 1940-talet i olika former i Finland, Sverige, Storbritannien och USA, har det varit svårt att utvärdera sådana program. Kritiker har också ifrågasatt kvaliteten på de måltider som serveras.

I den nya studien undersöker forskarna det svenska skollunchprogrammet som infördes stegvis i olika kommuner från mitten av 1940-talet. Forskarna har fokuserat på införandet av skolluncher mellan 1959 och 1969. De upptäckte att satsningen hade en positiv inverkan på skolelevernas längd, hälsa som unga vuxna och vilken utbildningsnivå de nådde.

–Vår studie visar att övergripande insatser som ger barn och unga i skolåldern näringsrika måltider kan ses som en långsiktig investering. Med andra ord: att gemensamt se till att barn äter bra, lönar sig även längre fram i livet vad gäller hälsa, utbildning och inkomster, säger Dan-Olof Rooth, professor i nationalekonomi på Institutet för social forskning vid Stockholms universitet.

Skolmat påverkar många faktorer

Studien visar bland annat att både pojkar och flickor som tog del av skolmåltidsprogrammet under hela sin skolgång blev längre än de som inte hade tillgång till programmet, vilket tyder på vikten av näringsriktiga måltider. Elever som fick skolmat under hela grundskolans nio år blev nästan 1 cm längre, utbildade sig längre och gick oftare på universitet jämfört med elever utan tillgång till programmet.

Men viktigast är resultaten gällande livstidsinkomst. Forskarna kan nämligen visa att skolmaten gav betydande långsiktiga fördelar, där elever som fick skolluncher under hela grundskoleperioden fick tre procent högre livstidsinkomst jämfört med de som blev utan.

–Vi ser också en del intressanta olikheter i effekterna, där barn från fattiga hushåll gynnas mest, även om barn från alla hushåll gynnas i viss utsträckning. Elever från fattiga familjer har sex procent högre livstidsinkomst och elever från de andra hushållen har ungefär två procent högre livstidsinkomst. Reformen gynnade alltså alla elever, från såväl fattiga som rika familjer, säger Petter Lundborg.

Petter Lundborg och Dan-Olof Rooth – som genomfört studien tillsammans med läkaren Jesper Alex-Petersen – menar att deras resultat är relevanta för många västlänningar i dag, även om det svenska skollunchprogrammet rullades ut under 1950- och 1960-talen. Programmet infördes i ett rikt land, där skolbarn inte saknade mat på bordet, men där föräldrarna saknade kunskap om hälsosamma matvanor. Reformen gjorde skolmaten näringsrik och lika för alla.

Källa *Nättidningen Svensk Historia*

Skollunch. Foto Arne Andersson (1916-1993). Ur Bohusläns museums samlingar

Upptäck ditt smultronställe

Nära eller lite längre bort finns många kultur- och naturmiljöer, som förvaltas av kulturarvsföreningar, att upptäcka och uppleva. Föreningarna arrangerar en rad aktiviteter, även om sommaren på grund av pandemin blir annorlunda. finns mycket att upptäcka, utforska och uppleva!

Ställa om istället för att ställa in

Under hösten 2020 genomförde Bohusläns hembygdsförbund (Bhf) en enkät för att samla medlemsföreningarnas erfarenheter av hur verksamheten påverkats av pandemin. Alla föreningar hade så klart påverkats av pandemin, samtidigt som många föreningar ställt om i stället för att ställa in och skapat nya sätt att mötas och nya aktiviteter som gick att genomföra trots pandemin. En mängd goda exempel kunde samlas av Bhf som i sin tur spridit dessa vidare till andra föreningar.

Enkätsvaren var också utgångspunkt för fördelningen av Alternativa Bohuspriset som Thordénstiftelsen tilldelade bland annat hembygdsförbundet som i sin tur fördelade stöd till medlemsföreningar som ställt om i pandemitid. Om detta kan du läsa i Bohusarvet 2020:1.

Även denna sommar ställer kulturarvsföreningarna om och arrangerar coronanpassade aktiviteter utifrån rådande restriktioner. Här får du tips på upplevelser i sommar hos några av Bhfs medlemsföreningar.

Elin Sundbergs vänförening

Öppen trädgård: upplev Elin Sundbergs slumrande Törnrosaträdgård. Ta med fikakorgen, flera trädgårdsgrupper att slå sig ner i finns. 1 juli–31 aug.

Sagovandring: gå på upptäcktsfärd i Elin Sundbergs trädgård och upptäck små sagofigurer som gömmer sig lite här och där. Rosa-vita vimplar visar vägen in i sagans värld. 1 juli–31 aug.

Elin Sundbergs vänförening är nominerade till Årets hembygdsförening 2021 som Sveriges hembygdsförbund utser varje år.

Guidade turer, utomhus med kort titt inne i Villa Solfrid, 24 juli och 7 aug kl 13 och 15. Föranmälan krävs, 24 juli: 0702-45 47 45, 7 aug: 0708-96 56 86. Entré.

Elindagen: allsång och hembakat i trädgården, fika finns att köpa. 31 juli kl 17.30.

Visningar av Elin Sundbergs Villa Solfrid och hennes slumrande Törnrosaträdgård.

Foto Elin Sundbergs vänförening

Munkedals hembygdsförening

Vandring Stalevägen som affärgata med Kristin Balksten, från Hembygds museet till plantskolan. 22 juli kl 18.

Vandring från Vadholmen till Kvistrum med Mikael Lindahl, från Systembolaget till Gästis. 29 juli kl 18.

Tjuv-Martas berg, Yngve Carlsson berättar, samling Jermunderöd. 5 aug kl 18.

Flaggberget på Torreby, Mikael Lindahl berättar. Samling på parkeringen vid Torreby golklubb, Driving Range. 19 aug kl 18.

Flatö-Malö hembygdsförening

Hembygdsdag, kapphästtävling, scenprogram, kulturvandringar, scenprogram, Ö-mara och Skördefest.

Skolmuseet öppet 3 juli till 15 augusti kl 13-16 alla dagar.

Björkö hembygdsförening

Digital utställning om broderier, hemsidan.

Fotoutställning *I hamn och till havs*, vid hamnkontoret Björkö hamn.

Digitalt äggostlotteri, sista lördagen i juli.

Gotte-Lars stuga visas av Svenneby hembygdsförening.

Foto Marika Russberg

Svenneby hembygdsförening

Två utställningar: Skagerraks kapare – med rätt att plundra. Konstutställning – två kvinnliga konstnärer från bygden Dagmar Udén och Gunnel Jonasson. 10-18 juli kl 14-18, Skallhuset, Slottet, Hamburgsund. Ta gärna en fika i vår servering! Fri entré.

Vandring på Valö naturreservat, Svenneby, Gunnel Turpeinen guidar, vandringsleden är 4 km. Ta med fika! Samling vid parkeringsplatsen på Valö. Föranmälan: 0525-33095. 20 juli kl 18-21.30.

Visning av Gotte-Lars stuga, Gunnel Turpeinen berättar om Gotte-Lars som bodde i den lilla ryggåsstugan till sin död 1924. Fri entré. 26 juli kl 17 och 19.

Ljungkileortens hembygdsförening

Vandring Norra fjället med Rolf Hermansson, Berg. Ta med fika! Samling Norra fjällets parkering. 19 juli kl 18.

Vandring inom Skarsjöns nybyggnation med Torkel Torkelsson. Ta med fika. Samling parkeringen mellan tennisplaner och LSK Skarsjövallen. 9 aug kl 18.

Allsång vid Lyckorna torp. 16 aug kl 18.

Tjärnö hembygdsförening

Loppis i hembygdsföreningens lokaler, 3 juli till 1 augusti kl 13-17 varje dag.

Tanums hembygdsförening

Museet i Sockenmagasinet, Tanumshede öppet tis och fre i juli.

Ulseröds kvarn vid Havstenssundsvägen öppen. 24 juli kl 11-14.

Ulebergshamn då och nu

Tippspromenad, grillkvällar, fisketävling med mera.

Kulturföreningen Gamla Grebbestad

Upptäck Grebbestads
KULTURVANDRING/TIPSPROMENAD

Tisdag 13 juli 2021

Start:
Taubestaten, Torget, Grebbestad kl. 17-19.

Kulturföreningen Gamla Grebbestad bjuder in till kulturvandring i form av tippspromenad i Grebbestads gränder.

Du tar del av Grebbestads historia och svarar på lättsamma frågor
Deltagaravgift: 40 kr/tävlingsblad.
Tag med pennal!

Fina priser:
Presentkort från
Greby
och
Grebbestads Fiskhandel

Affektiva platser

Platser som skapar känslor. Platser där magi skapas.

Vad betyder en plats?

Platser kan vara så mycket. De kan rymma minnen och känslor, både positiva och negativa. De kanske inte väcker känslor, platser som bara finns där, kanske en plats vi passerar varje dag och inte lägger märke till. Men platser kan också vara ställen där magi skapas.

Platser

Just detta med platser och känslor är något som Karl Norlin funderat över i sina studier i etnologi vid Lunds universitet. Karl har skrivit en kandidatuppsats om fotboll och idrottsrörelsen, dess platser och betydelse, om ritualer och traditioner inom fotbollen. Och vad som förändrades med detta i och med pandemin, när fotbollssupportrarna inte längre kunde mötas på fotbollsarenan och följa sitt lag, när gemenskapen som skapades på hemmaarenan med sin känslomässiga betydelse inte längre var möjlig, när en platsförlust skedde. Supportrarna var tvungna att hitta nya platser för att utöva sitt intresse, att följa sitt fotbollslag. De alternativa platserna blev allt från att se matcher på storbildskärm på den lokala pizzerian till att titta själv eller med några vänner hemma i soffan. Här saknades den magi som skapas och finns på fotbollsarenan visade det sig.

I våras praktiserade Karl hos Skånes hembygdsförbund och i samband med detta höll han ett webinarium om affektiva platser. Målet var att sätta igång tankarna hos deltagarna, som i de flesta fall är aktiva inom hembygdsrörelsen, och väcka intresse kring hur man kan prata om och "skapa" sina platser. –Jag visste ju redan hur fotbollsvärlden uppfattade och skapade sina platser, kunde det vara så stor skillnad i en annan föreningsrörelse? funderade Karl före webinariet.

–Jag hade redan en viss insikt i hembygdsrörelsen, likaså dess platser.

Fantastiska platser, tycker Karl. Som barn följde jag med både mina föräldrar och far- och morföräldrar till olika hembygdsgårdar, midsommarfiranden, marknader och allt däremellan.

I början av webinariet om affektiva platser fick vi deltagare fundera över platser som betyder mycket för oss, och varför. Många valde naturnära platser, en glänta i skogen eller en klippa vid havet. Andra valde hemmet eller en plats som befolkats av generationer före oss. Många valde platser där vi är själva, platser som ger möjlighet till reflektion.

Fundera över en plats som betyder mycket för dig, och varför.

Affektiva platser

–Detta är inte det mest glasklara konceptet och kräver lite förklaring, inleder Karl. Affekt kan beskrivas som en stark sinnesrörelse, både en positiv

eller negativ känsla kring något, till exempel en plats. Man skapar en affektiv plats genom emotionella praktiker, det vill säga olika former av ritualer, traditioner och rytmer kopplade till en viss sinnesstämning och plats. Det rör sig även om erfarenheten av en plats, man kan tillgodogöra sig av en abstrakt kunskap om en plats på kort tid men att lära känna en plats tar längre tid. Det finns även fysiska aspekter som kan främja hur man känner för en plats. En plats eller en byggnads estetiska utseende är bidragande till identiteten och en stark identitet gör en plats intressant. Det vill säga, är något starkt förankrat i lokalområdet och en del av den lokala identiteten så blir den även intressant för utomstående. Att en bygd identifierar sig med en plats kan bero på att man konstruerat en identitet kring erfarenheter och interaktioner med denna, så kallad platsidentitet. Medan det finns ett annat begrepp,

För fotbollssupportrar är hemmaarenan en plats med mycket känslor.

Foto Karl Norlin

Tänk på att planerade aktivitet kan komma att ändras med kort varsel utifrån rådande situation med anledning av pandemin, så inför ditt besök – se aktuell info hos respektive förening.

En affektiv plats för artikelförfattaren Marika Russberg - en klippa vid havet, på en plats där generation efter generation i släkten levt och verkat, vandrat samma stigar och från samma klippor blickat ut över samma hav.

Och i skymningen när skuggorna och ljuset spelar kan fantasin frammana personer och händelser från en annan tid, platsen kan kännas lite magisk.

Foto Marika Russberg

terna och interaktionerna med platsen.

–För hembygdsrörelsen är ju platserna väldigt viktiga, både de hembygds-gårdar och lokaler som föreningarna samlas i och de platser som är kulturhistoriskt intressanta för lokalbefolkningen. Men dessa platser har inte uppstått av sig själva, det finns en slags magisk stämning runt dem som är svårt att sätta fingret på. Platsens magi är något som jag stött på väldigt ofta när jag i olika sammanhang bett folk att beskriva varför en plats känns på ett visst sätt. En vanligt förekommande beskrivning från fotbollssupportrarna var att platsen, fotbollsarenan, kändes på ett visst sätt som deras nya platser inte gjorde. Begreppet magi är i kontexten av plats en social handling, det måste finnas sociala aktörer som skapar magin på en plats samtidigt som det finns de som tror på den. Men det är inte alla platser som tillåter skapandet av magi, av den anledningen blir hembygdsrörelsen så intressant för att

se skapandet av både magi och affektiva platser. De engagerade personerna inom rörelsen är de som skapar magin på de platser som många känner så starkt för, avslutar Karl.

Se platsen med nya ögon

Förhoppningsvis kan tanken kring affektiva platser väcka funderingar och idéer kring de platser som hembygdsrörelsen förvaltar, alla de kultur- och naturmiljöer som är öppna för alla att upptäcka och uppleva. Genom att fundera över detta med affektiva platser kanske vi ser på platserna med nya ögon, det är ju lätt att bli hemmablind och inte se alla de värden och känslor som en plats kan väcka. Låt besökare som besöker platsen för första gången beskriva den, ta vara på detta och berätta om din förenings plats och miljö utifrån detta. Och glöm inte att också magi kan skapas på en plats.

Text Karl Norlin och Marika Russberg

platsanknytning, som är följden av denna identitetskonstruktion. Platsanknytning är affektiv och uttrycker känslan av att känna samhörighet med en plats och är resultatet av erfarenhe-

Sakralt och profant

- om Gunilla Sjögrens konstnärskap

Bok av Gunilla Sjögren

I ett prästhem i Lysekil på 1940-talets början föddes en flicka vars liv vi får följa i en livsbejakande bok. Gunilla Sjögrens konstnärskap efter utbildningen på Konstindustriskolan i Göteborg är bokens tema och röda tråd. Tyger och trådar handlar det mycket om. Garn som läggs in i varpar och trådar som träs i nålar för att broderas med. Bildvävnader, antependier, bårtäcken och mässhakar för den sakrala konstens värld har varit Gunillas främsta levebröd. Målningar och sirliga kalligrafiska verk för beställare berättar hon om.

Vi får följa Gunilla på resor där hon plockar idéer och får inspiration till

sina skapelser. Många härligt spontana kommentarer kring profana verk bjuder hon på i boken.

Från bohuslänsk horisont får vi veta mer om verk som hon utfört för kyrkor i landskapet – om textilier för Torsby församling, om bårtäcken för kyrkorna i Klövedal, Skärhamn, Stenkyrka och Valla på Tjörn, om antependium och mässhake för Jörlanda kyrka och vad gäller Uddevalla berättar Gunilla om arbetet tillsammans med konstnären Kjell Sjögren kring Dalabergskyrkans altare.

Ett oväntat möte får vi vara med om i samband med ett beställningsarbete för Gullholmens kyrka, församlingen

Fotografen Håkan Berg (1937-2020) fotade Gunilla Sjögrens verk genom åren.

Det var Håkans idé att Gunilla skulle skriva en bok om alla de verk som han fotat för henne.

önskade en målning för att ära en klockringare.

Visste ni att Kongahällaskolan i Kungälv har haft ett meditationsrum med Gunillas textilkonst? En omtänksam rektor erbjöd elever och lärare detta på 1970-talets början. Förmodligen det enda rummet i sitt slag i landet. Tyvärr försvann det när skolan revs år 2005.

Flera västsvenska projekt för kyrkor, sjukhus och församlingshem presenteras. Stora Lundby kyrka, Örgryte nya kyrka och Mikaelsskyrkan är bara några exempel i Göteborg. Arbeten för Kikås kapell och Fågelbergskyrkan i Möln-dal, Apelvikshöjdskyrkan i Varberg samt flera platser inåt landet får vi lära känna. Fascinerande berättelser kring möten med Greta Garbo, Österlen, astrofysikern och hans stjärnor, Molinsgatan i Göteborg, kören Vasaröster och fattigmyrens guld bjuds vi på.

Vid en högtidlig avtackning slutade en präst sitt anförande med orden: "Gunilla speglar det andliga ljuset, sprider glädje och öppnar sinnen!"

I denna inbundna bok på 240 sidor möter vi en pigg och fjärlsfladdrande textilkonstnär som sannerligen inte är inbunden!

Text Marie Johansson, tidigare konservator Bohusläns museum

"Pater Noster", broderi i privat ägo utfört år 2013. 18 x 18 cm.

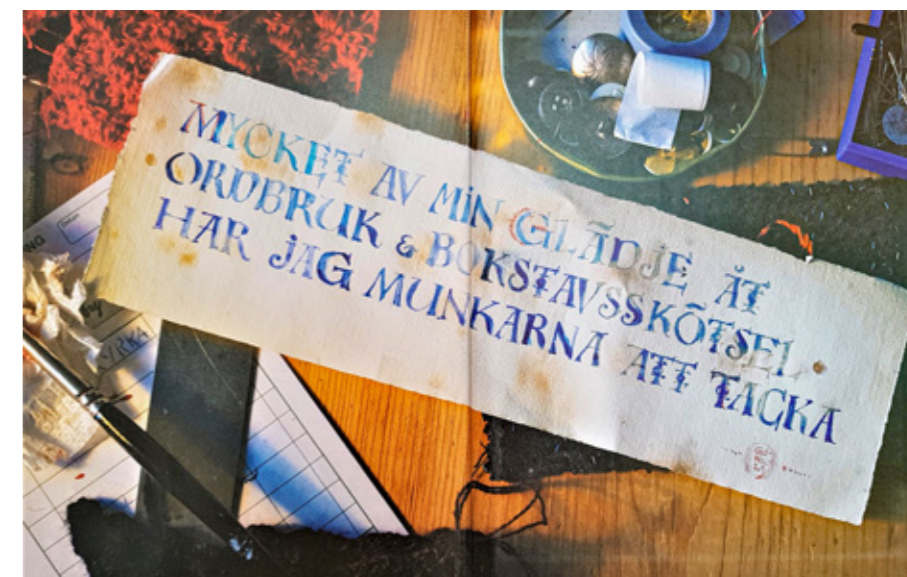

Altaret i Dalabergskyrkan i Uddevalla. Kyrkan invigd första advent 1981.

På Bohusarvets omslag bak finns ytterligare ett verk av Gunilla Sjögren: "Ljus över doftande marker", bildväv för Landvetters församlingshem år 1976. 190 x 120 cm

Sista uppslaget i Gunilla Sjögrens bok *Sakralt och profant*.

Gunillas broderade signatur.

**En dag i Uddevalla
26 april 1979 och 2019**

Torsdagen den 26 april 1979 fotograferade och dokumenterade medlemmar från ABF Fotoklubb människor, miljöer, verksamheter och händelser i Uddevalla under ett dygn. Samma datum exakt 40 år senare gjorde fotoklubben om projektet. Målsättningen var att besöka motsvarande platser som 1979, att dokumentera livet i staden, människorna och att fånga tidsandan. En del av det insamlade bildmaterialet visas i utställningen.

Till 29 aug.

**Charlotte Gyllenhammar
-Kastad/Cast**

Skulptur, fotografi och video.

Charlotte Gyllenhammar är född 1963 i Göteborg, utbildad vid The Royal College of Art i London och Kungliga Konsthögskolan i Stockholm. Hennes konstnärskap rör sig ofta i ett spänningsfält mellan identitet, fångenskap och

förvandling. Det är ämnen som har följt henne genom åren, men hon bär också med sig barnets medvetande, blick och perspektiv. Hennes verk grundar sig i ett utforskande av relationen mellan det personliga och det politiska och villkoren för konstnärligt skapande.

Utanför museet finns Charlotte Gyllenhammars verk *Ute, jätte*.

Till 12 sept

Vi fåglar

Coronapandemin har inneburit att människor vistas allt mer utomhus och intresset för djur och natur ökar. I utställningen möter du en grupp av de vilda djur som finns nära oss hela året - fåglar. Alla har vi någon relation till våra vingbärande vänner och nu har du chansen att bekanta dig mer med deras värld. Vi intar fåglarnas perspektiv i en humoristisk och tankeväckande utställning fylld med fåglar och en spännande multimediaupplevelse.

Till 9 jan 2022

Reality Check Covid 19

På vilket sätt har coronaviruset påverkat ditt liv? Vilka utmaningar och kanske möjligheter har den här speciella situationen fört med sig i ditt liv? Vi vill ha dina tankar och berättelser, din historia är viktig. Genom att fylla i formuläret på museets hemsida bidrar du till att berika vår kunskap om livet under pandemin.

Besök också Bohusläns museums digitala kanaler för att uppleva utställningar, visningar, vandringar i landskapet och mycket mer!

Utställningen Vi fåglar.

Gamla Svinesundsbron 75 år!

Den 15 juni fyllde Gamla Svinesundsbron 75 år och dagen till ära hade Svinesundskommittén tillsammans med kommuner och myndigheter i Norge och Sverige kraftsamlat för att hedra jubileumet.

Gamla och nya bron

Svinesundsbron byggdes 1939-1942, är 420 meter lång med en segelfri höjd på 58 meter och delvis byggd av bohusgranit. Bron ersatte den färja som trafikerade sundet.

2005 invigdes den nya bron över Svinesund och den tidigare bron fick då namnet Gamla Svinesundsbron. Den nya bron är 704 meter lång med en segelfri höjd på 55 meter. Bron utgör gräns mellan Sverige och Norge och är även EUs yttre gräns. Gamla Svinesundsbron är idag ett statligt byggnadsminne.

Området runt Gamla Svinesundsbron bär på en rik historia och en storslagen natur i form av ett fjordlandskap.

**Jubileum
-utställning, skrift, film och karta**

På grund av rådande restriktioner genomfördes 75-års firandet i mindre skala. För att hylla Gamla Svinesundsbron och visa på bronns betydelse i dåtid, nutid och framtid har en utställning, en skrift, en film och en ny besökskarta tagits fram. Utställningen av Rolf Danielsson finns vid gamla Tullhuset på svensk sida året ut samt på Svinesundskommitténs hemsida liksom jubileumfilmen och Karin Askbergers jubileumsskrift, *Möte med Svinesund*, med nedslag i historia, kultur och natur på båda sidor om bron. Besökskartan, som också finns i digital version, tipsar om besöksvärda platser och sevärheter på både svensk och norsk sida. Kulturstigen har rustats upp och här finns kulturminnen från Karl XII:s fälttåg i området inför anfallet mot Norge år 1716 och från andra världskriget när bron byggdes.

Svinesundsbron idag. Foto Karin Björk

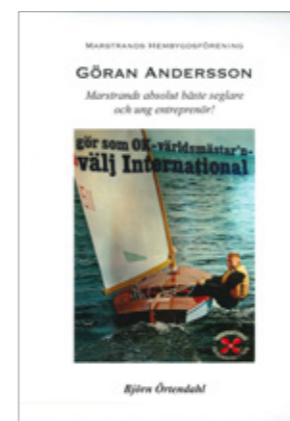
Vykort på Svinesundsbron i dåtid. Fotograf okänd. Ur Bohusläns museums samlingar

Backas gårdar och dess invånare samt Backas skolor och affärer

Backa - Hisingens trädgård under närmare 200 år

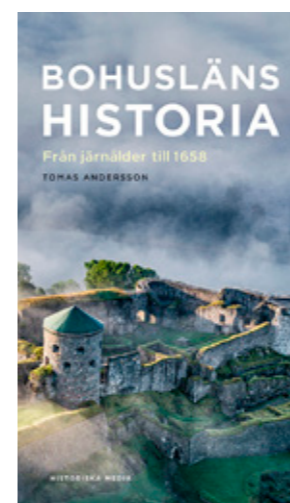
Utgiven av Backa hembygdsförening Backa utanför Göteborg har förändrats, mycket och på relativt kort tid. Från att ha varit landsbygd till att bli en förstad till storstaden Göteborg. För inte så långesedan var Backa jordbruksbygd med bördig jord där bönder odlade en mängd grödor och grönsaker. Bönderna sålde sedan sina varor

Göran Andersson - Marstrands absolut bästa seglare och ung entreprenör.

Av Björn Örtendahl

Utgiven av Marstrands hembygdsförening Boken berättar om Göran Andersson, hans betydelse för segling, både för Marstrand och inte mist internationellt och hans liv som entreprenör. Göran startade företaget Marinex och var under 1960- och 70-talet en av världens ledande segelmakare, masttillverkare och båtbyggare. Företaget har också betytt mycket för sysselsättningen i Marstrand.

**Bohusläns historia
Från järnålder till 1658**

Av Tomas Andersson

Bohuslän har varit skådeplats för många stormiga strider under århundradenas lopp. Danska och norska stormän har kämpat om herraväldet, vikingar har gett sig ut på Nordsjön för att kolonisera de brittiska öarna, Island och Grönland. Men här blomstrade också Kungahälla, Norges mest betydande stad under 1100-talet, och en rad andra livliga handelsplatser utmed älven och kusten.

På Bohus fästning tar flera färgstarka personer plats på scen — kung Magnus Eriksson, som under 1300-talet regerade över både Norge

och Sverige, och senare unionsdrottningen Margareta. Heliga Birgitta dyker också upp, både i rollen som bröllopsgäst och "lärare" åt Magnus Erikssons hustru, Blanka av Namur.

Det är inte bara kungar och drottningar som är i fokus när Bohusläns historia berättas, i denna bok är det landskapet och människorna som står i centrum.

Tomas Andersson är arkeolog, historiker och författare. I Bohusläns historia — som tar avstamp i yngre järnålder och sträcker sig fram till freden i Roskilde 1658 — riktar han allt strålkastarljus mot landområdet som på 1300-talet hade kunnat utvecklas till ett eget "mellanordiskt" kungarrike.

Boken berättar om personen Göran, men också om segling och utvecklingen inom segling- och båtbranschen. Boken baserar sig på intervjuer med Göran, men också på en mängd material i form av allt från tidningsklipp och foton till korrespondens som Göran haft med hela världen.

Göran Andersson gick bort 2020. Året innan valdes han in i seglingens Hall of Fame och tog därmed plats bland de absolut främsta inom svensk segling.

Söker du litteratur om platser med historia, om personer med intressanta livsöden, om spännande händelser? Då finns Bohusläns hembygdsförbunds internetbokhandel Hembygdslitt. Här finns hundratals titlar, alla utgivna av Bohusläns hembygdsförbunds medlemsföreningar. Klicka in på hembygdslitt.se!

Covid-19s påverkan

på kultur- och föreningsliv

Sedan mars 2020 påverkas kultur- och föreningslivet i stor utsträckning av den pågående pandemin. Västra Götalandsregionens Kulturnämnd har bland annat identifierat att under 2020 minskade museibesöken med 44 % och besöksiffrorna för scenkonst med 70 %.

Kulturnämnden stöttar kulturlivets aktörer genom olika riktade insatser och utformning av befinliga stöd. Bland andra har de fyra hembygdsförbunden i regionen fått ett krisstöd på 900 000 kr med anledning av pandemin, för förbunden att fördela till medlemsföreningar som påverkats extra mycket av pandemin. *Källa Västra Götalandsregionen*

Länsmuseerna berättar

Utbildningsradions satsning *Länsmuseerna berättar* består av föreläsningar från olika länsmuseer runt om i Sverige. Varje länsmuseum har valt ut berättelser som är relevanta för att beskriva något som rör den egna regionen, det kan vara en historisk person, viktiga händelser eller ett avgörande beslut. Bohusläns museum är ett av de länsmuseer som kommer att bidra med material till serien.

Källa SVT

Historien om Sverige

Just nu pågår SVTs största historiesatsning någonsin med dokumentärserien *Historien om Sverige*. Serien tar sin början i istid och sträcker sig fram till vår när-tid. Här skildras skeenden och personer som påverkar våra liv än i dag.

Historien om Sverige vänder sig till alla åldrar och både till personer som själva upplevt delar av historien och till personer som nyligen anlänt till Sverige.

Drygt 100 av Sveriges främsta arkeologer och historiker kommer utgöra programseriens kunskapsbas, liksom museer, bibliotek och andra kulturinstitutioner. *Källa SVT*

Ny studie om arbetslivsmuseer

Det finns ungefär 1 500 arbetslivsmuseer i landet och tillsammans rymmer de en mångfald av berättelser om det moderna samhällets framväxt. På arbetslivsmuseerna kan besökarna ta del av och uppleva sådant som veteranjärnvägar, ångbåtar, gruvor, spinnerier, smedjor och tvätterier.

Riksantikvarieämbetet genomför just nu en studie om arbetslivsmuseernas villkor och möjligheter. –Sammantaget handlar det om en stor och betydelsefull kraft som arbetar med att bevara, gestalta och förmedla berättelser om arbetslivets historia. Det är en omfattande och viktig del av museiverksamheten i landet, säger Sofia Ali som är utredare på Riksantikvarieämbetet.

Rapporten som publiceras efter sommaren ger en fördjupad och aktuell bild av Sveriges arbetslivsmuseer, med ett särskilt fokus på arbetslivsmuseernas bidrag till ett socialt hållbart samhälle.

Källa raa.se

17 miljoner kronor till kulturarvsprojekt

Riksantikvarieämbetet har fördelat 17 miljoner kronor till 127 projekt hos lokala museer och andra ideella kulturarvsverksamheter. Bidrag går till projekt som handlar om att bevara, använda och utveckla kulturarv runt om i landet.

–Jag gläds åt den stora bredd som finns i årets ansökningar. Det är imponerande hur engagemanget glöder hos ideella krafter över hela landet, säger riksantikvarie Joakim Malmström.

Flera av Bohusläns hembygdsförbunds medlemsföreningar har fått bidrag, bland andra Spekeröds hembygdsförening till kurs i restaurering av stengärdesgårdar, Bohusläns försvarsmuseum till renovering av soldattorp och Svenneby hembygdsförening till projektet Stenbrott Sibirien.

Källa raa.se

Göteborgs stadsmuseum får miljontals pressbilder från GP

Med anledning av Göteborgs 400-årsjubileum donerar Göteborgs-Posten, GP, sitt Hjärnarkiv till göteborgarna och Göteborgs stadsmuseum. Arkivet innehåller omkring tio miljoner historiska pressbilder, främst från GPs eget arkiv,

men också material från Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Bilderna speglar 1900-talets stora och små nyhetshändelser, som gjort avtryck i stadens historia. Från fotbollsmatcher, evenemang och varmkorvsförsäljning på Gamla Ullevi till kravaller och demonstrationer.

–Det här är en unik bildskatt som hela staden kommer att ha stor glädje av. Att få tillgång till det här materialet, som också innehåller många bilder från modern tid är fantastiskt. Det kommer berika vår verksamhet och blir ett bra komplement till museets samlingar och historiska bildarkiv, säger museichefen Carina Sjöholm. *Källa Nättidningen Svensk Historia*

Ny utställning vill förbättra skolelevers kunskap om beredskap genom tiderna

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, Riksantikvarieämbetet, RAÄ, och Statens försvarshistoriska museer, SFHM, samarbetar kring en utställning med mål att bredda skolelevers kunskap om hur Sveriges befolkning har förberett sig för att möta olika hot genom tiderna – från andra världskriget fram till i dag med klimatförändringar och pandemier.

MSB, RAÄ och SFHM genomförde en förstudie 2020 om svenska skolelevers, i år nio och gymnasiet, kunskap om beredskapen inför kriser och ytterst krig. Undersökningen visar att målgruppen har en bristande kunskap, men ett stort intresse för frågor om hot, säkerhet och beredskap i Sverige.

Källa raa.se

Svenska kyrkan ber det samiska folket om ursäkt för historiska övergrepp

Kyrkostyrelsen har beslutat att Svenska kyrkan ska framföra en officiell ursäkt till det samiska folket för historiska övergrepp. Som ett led i försoningsprocessen pågår också ett arbete med övergripande åtaganden, som utgångspunkt för Svenska kyrkans arbete med försoningsprocessen de kommande tio åren.

–Vi måste kännas vid den mörka historien, även om det gör ont. När vi har svikit det samiska folket har vi också svikit oss själva och Gud. Ett viktigt steg framåt har nu tagits när kyrkostyrelsen

förbereder en offentlig ursäkt, efter att Samiska rådet i Svenska kyrkan har uttryckt att sannings- och försoningsprocessen kommit till den punkt där det är lämpligt för Svenska kyrkan att uttala en ursäkt. Nästa steg blir en handlingsplan utifrån de övergripande åtaganden, säger ärkebiskop Antje Jackelén.

–Det är glädjande att Svenska kyrkan aktivt arbetar med att erkänna och förstå konsekvenserna av kyrkans mörka agerande gentemot det samiska folket genom historien. Nu kan det långsiktiga arbetet med att bygga en god och respektfull relation mellan det samiska folket och Svenska kyrkan påbörjas, säger Ingrid Inga, ordförande i Samiska rådet i Svenska kyrkan. *Källa Nättidningen Svensk Historia*

Hjälpolisen att identifiera stulna kulturföremål

Interpol lanserar en ny app för att få hjälp med att lokalisera stulna kulturföremål. Appen ID-Art använder bildigenkänning för att identifiera föremålen och i appen går det att kontrollera om ett föremål är bland de objekt som registrerats som stulna i INTERPOLs databas. Förhoppningen är att detta ska vara ett verktyg i att minska illegal handel och öka chanserna att få stulna kulturföremål återlämnande.

ID-ART finns på INTERPOLs fyra officiella språk – arabiska, engelska, franska och spanska – och finns nu att ladda ner till på Play eller Apple Store.

Källa raa.se

Stulen bok från Kungliga biblioteket återlämnas ej

Boken *Nippon*, med det fullständiga namnet *Archiv zur Beschreibung von Japan und dessen Neben- und Schutzländern: Jezo mit den südlichen Kurilen, Krafto, Koorai und den Liukiui-Inseln*, är skriven av Philipp Franz von Siebold och tryckt i Leyden 1852. Boken är unik och ytterst värdefull både sett ur ekonomisk och kulturhistorisk synvinkel. Boken stals från Kungliga biblioteket av den så kallade KB-mannen innan den år 2003 köptes av en nederländsk bokhandlare från ett auktionshus utomlands.

Riksantikvarieämbetet har överklagat en dom i nederländsk domstol, domstolen gick på samma linje som den första

instansen och menade att för lång tid förflutit från det att Sverige fick kännedom om var boken fanns och det att stämningsansökan lämnades in.

Källa raa.se

Digitala spel bevaras för framtiden

KB samlar in i stort sett allt som ges ut och sprids i Sverige – böcker, tidningar, tidskrifter, reklambroschyrer, musik och mycket mer. Det allra mesta materialet kommer in med hjälp av två lagar om pliktleverans, vilket innebär att den som ger ut eller publicerar något i landet även ska skicka ett exemplar till biblioteket.

Även dator- och tv-spel ingår i KBs insamling. Precis som all annan kultur är spelen en viktig del av historien, som i framtiden kommer att säga något om oss som levde runt år 2000. Men biblioteket saknar många delar av utgivningen, särskilt onlinespel och appar. Därför gör KB nu en satsning på att samla in digitala spel, så att även framtida generationer ska kunna studera dem. Spelen kommer inte att tillgängliggöras för allmänheten, utan bara för registrerade forskare när det blir tekniskt möjligt.

Källa Nättidningen Svensk Historia

Engagera hela Sverige i firandet av Gustav Vasa

2023 infaller 500-årsminnet av Gustav Vasas kungaval – Sveriges 500:e födelsedag. Det är hög tid att bilda en nationalkommitté som kan engagera hela landet i firandet. Det skriver bland andra Herman Lindqvist, Kent Zetterberg och David Lindén i en debattartikel och menar att ett väl förberett jubileum skulle bidra till gemenskap, både över generationer och hela Sverige.

Författarna till debattartikeln lyfter att många känner till att vi firar Sveriges nationaldag den 6 juni bland annat till minne av hur Gustav Vasa valdes till kung i Strängnäs denna dag 1523. Inte lika känt är att detta ledde till att Sverige blev ett självständigt land, att det långa oroliga 1400-talet gick över i den moderna tiden, att nationalstaten och dess identitetsbyggande projekt fick ny fart samt att ett arvkungadöme inrättades som levte vidare in i vår egen tid.

Källa svd.se

Ansvarig utgivare

Mats Ekberg

Redaktör

Marika Russberg, 0522 – 65 65 14

marika.russberg@bohuslansmuseum.se

Grafisk form och layout

Harri Kantola

Redaktionsråd

Anna Olsson, Marika Russberg och

Lars Rydbom

Bohusläns hembygdsförbund

Bohusläns hembygdsförbund (Bhf)

Bhf är paraplyorganisation för 100 kulturarvsföreningar i Bohuslän och fd Göteborgs och Bohus län. Föreningarna är hembygdsföreningar, gillen, kulturföreningar, släktforskarföreningar, båtföreningar m.fl. Föreningarna arbetar med att bevara, använda och utveckla vårt gemensamma kultur- och naturarv.

Vill du stödja Bhfs arbete? Varmt välkommen som medlem och/eller prenumerant!

Medlemskap/prenumeration

Bohusarvet utkommer med 4 nr/år
Helårsprenumeration 100 kr inkl. porto
Prenumeration ingår i medlemskap i Bohusläns hembygdsförbund 300 kr/år.

Plusgiro 523188-1 Bankgiro 303-8486
Skriv namn, adress och medlemskap och/eller Bohusarvet, eller ring eller maila, se nedan.

Kontakt

Box 403, 451 19 Uddevalla

bohuslanshembygdsforbund@bohuslansmuseum.se
hembygd.se/bohuslan

Bohusläns hembygdsförbunds ordförande
Ingrid Kennborn, ingrid@kennborn.se
/ 0706-94 62 72

Kulturarvskonsulent Marika Russberg,
marika.russberg@bohuslansmuseum.se
/ 0702-38 99 80

Tryck
Risbergs Information & Media AB,
Uddevalla 2021

ISSN 1654-2274

Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera och förkorta insänt material.

Bohusläns
hembygdsförbund

